

Dacië en de Romeinen

De opkomst en ondergang van het Dacische rijk

Wat voor de één slechts een grensgebied is, is voor de ander zijn thuisland. De gebeurtenissen in grensgebieden zijn vaak evenredig interessant om te onderzoeken. Traian Craciun onderzocht voor zijn profielwerkstuk de veranderende relatie tussen Dacië en Rome. Hoe werd Dacië een serieuze uitdager van het Romeinse Imperium en hoe gingen de eerste keizers hiermee om? Een historische verkenning.

In de eerste eeuwen v.Chr. was het gebied dat we nu Roemenië noemen een culturele smeltkroes van verschillende Thracische stammen, waaronder de Daciërs en de Geten, Kelten en Scythen. Rond 80 v.Chr. verenigde de Dacische koning Boerebista deze stammen in een nieuw Dacisch koninkrijk. De ambitieuze koning begon zijn rijk aan alle grenzen uit te breiden. Volken werden onderworpen, gebieden geannexeerd en Griekse stadstaten aan de Zwarte Zee werden ingenomen. De inname van deze *poleis* gaven een enorme stimulans aan de handel en wetenschap in het koninkrijk dat zich halverwege de eerste eeuw v.Chr. uitstreckte van de Donau tot aan de Zwarte Zee. Door de enorme gebiedsuitbreiding en de inname van hellenistische stadstaten kwam het Dacische rijk in het vizier van Rome. De Romeinse Republiek kende zelf ook een roerige tijd gedurende de eerste eeuw v.Chr. Het werd een triumviraat en na de dood van Crassus werd het vanaf 53 v.Chr. op voordracht van de senaat een republiek

met één consul: Pompeius. Caesar viel zo als voormalig lid van het triumviraat buiten de boot. Aan de randen van het rijk was er nu ook nog een 'barbaarse' koning die grote gebieden innam. Beide expanderende rijken begonnen om elkaar heen te draaien op de Balkan. Uiteindelijk nam de Dacische koning het voortouw. In het *Decreet van Dionysopolis* uit 48 v.Chr. is vermeld dat Akornion, een belangrijk burger van de Ionisch Griekse kolonie Dionysopolis in het oude Thracië (het huidige Bulgarije), als ambassadeur van Boerebista naar Pompeius is gestuurd. Hij eiste voor zijn koning de titel 'koning der koningen' over de hellenistische koninkrijken in de Balkan en het Nabije Oosten. Als tegenbod zou Boerebista zijn steun uitspreken aan Pompeius, die sinds het uiteenvallen van het triumviraat in een burgeroorlog tegen Caesar was verwickeld. Pompeius ging in op dit voorstel en benoemde Boerebista namens de senaat als 'amicus et socius populi Romani'.

Traian Craciun deed dit voorjaar eindexamen geschiedenis en schreef zijn profielwerkstuk over de veranderende relatie tussen Dacië en de Romeinen in de eerste eeuw v.Chr. en de eerste eeuwen na Christus. **Daan van Leeuwen** was zijn begeleidende docent en is redacteur van Kleio.

Het Romeinse Rijk (geel) en het Dacische rijk (oranje), 58 v.Chr.

De burgeroorlog viel uiteindelijk uit in het voordeel van Caesar, die niet vergeten was dat koning Boerebista de kant had gekozen van Pompeius. Caesar was zich sinds de dagen dat hij over Illyricum regeerde al bewust van de expansie onder de Dacische vorst. De spanning tussen de beide expanderende rijken liep op. De Romeinse autocraat koos bewust voor het pad van oorlog in plaats van een diplomatieke aanpak en nam het initiatief om een grootschalige aanval op het Dacische rijk op te zetten. Tot een treffen is het niet gekomen omdat Caesar in 44 v.Chr. werd vermoord. Niet lang daarna werd Boerebista onder vergelijkbare omstandigheden omgebracht.

‘Hoge Dacische aristocraten vermoordden Boerebista omdat ze vreesden voor hun machtspositie en privileges onder de koning’

Hoge Dacische aristocraten vermoordden hem omdat ze vreesden voor hun machtspositie en privileges onder de koning. Het Dacische rijk viel in vier stukken uiteen. De Romeinse plannen om het rijk aan te vallen werden geannuleerd. In 30 v.Chr. werd Moesia, voormalig Dacisch gebied in de Donauregio, door de Romein Marcus Licinius Crassus ingenomen onder *princeps* Augustus. Het Romeinse Rijk en het kerngebied Dacië grensden nu aan elkaar. De Romeinen leken zich te realiseren dat Dacië een gevaar zou

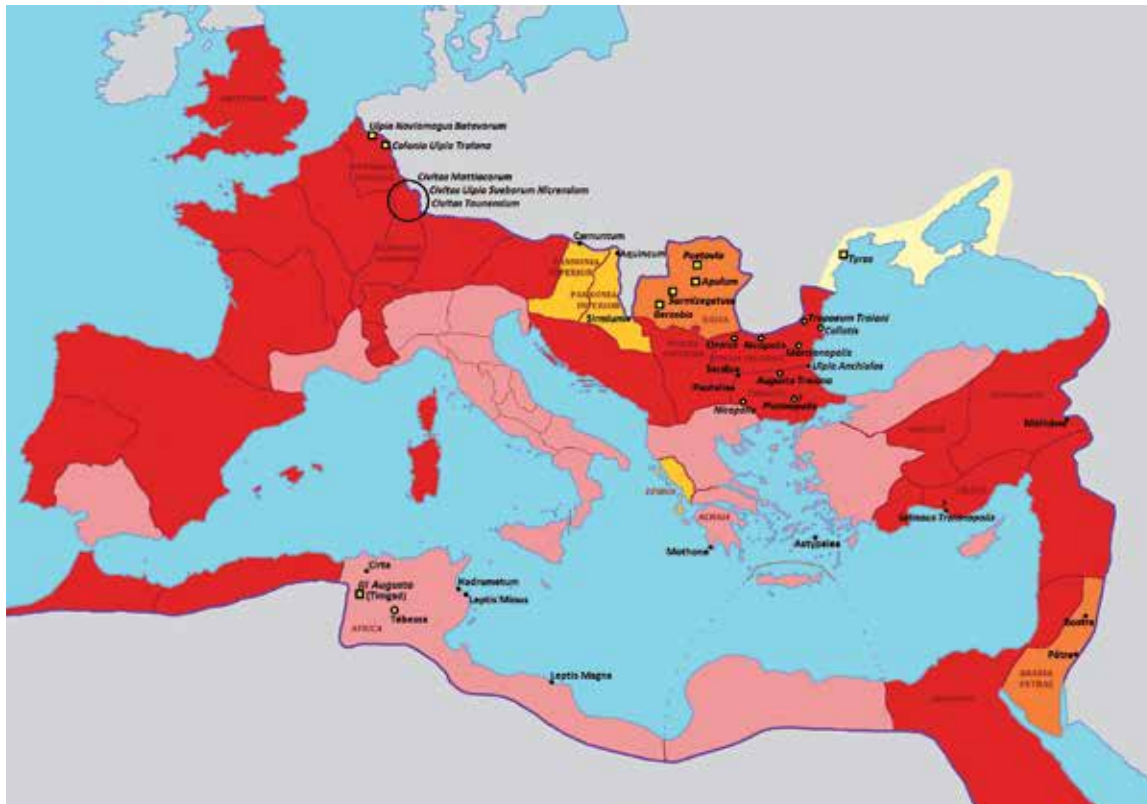
kunnen vormen voor het Romeinse Rijk, zoals dat was onder Boerebista. De Daciërs begonnen de Donau over te steken om te plunderen. Regelmatig kwam het tot een treffen tussen plunderende Dacische troepen en Romeinse legereenheden in grensgebieden.

Eén koninkrijk

De Dacische koning Decebalus probeerde vanaf 87 n.Chr. om de Dacische stammen opnieuw te verenigen in één koninkrijk, maar ging ook bondgenootschappen aan met de buurstammen Sarmaten en Bastarnen. Hij zette de plundertochten in het Romeinse gebied voort. Cassius Dio omschreef Decebalus als ‘een expert in het opzetten van hinderlagen, een meester in veldslagen en een waardige antagonist van de Romeinen’. Keizer Domitianus kwam een jaar later pools-hoogte nemen in de Romeinse provincie Moesia om de militaire zaak te organiseren. Domitianus verdeelde de provincie in twee gebieden – *Moesia Inferior* en *Moesia Superior* – om de verdediging beter aan te kunnen pakken en plande een toekomstige aanval op Dacië. Volgens Dio raakten de Romeinen op dat moment betrokken in een ‘zeer serieuze oorlog’ met de Daciërs. Er volgde in het jaar daarop een reeks expedities en slagen met de georganiseerde Daciërs, met wisselend succes voor de Romeinen. Domitianus kwam in een nog lastiger parket te zitten toen ook Germaanse volken in de meer noordelijke grensgebieden in opstand kwamen. Domitianus

Restanten van tempels in Sarmizegetusa, de hoofdstad van het Dacische rijk. De stad werd gesticht in de tweede helft van de eerste eeuw v.Chr. en kende zijn hoogtepunt onder koning Decebalus.

Links: Het Romeinse Rijk van Trajanus, met Moesia Superior, Moesia Inferior en Dacië (oranje). Onder: Weergave van de Dacische Oorlogen. Reliëf uit het verloren Trajanus-fries in het Forum Trajanus, dat met drie andere reliëfs uit dezelfde bron werd opgenomen in de Triomfboog van Constantijn.

accepteerde daarop zeer ongunstige vredesvoorwaarden met de Dacische koning. Hij stemde in met de voorwaarde de Daciërs elk jaar een groot bedrag te betalen om de vrede te waarborgen. De voorwaarden bleven in Rome zelf ook niet onbesproken, wat mogelijk heeft geleid tot de moord op de keizer in 96 n.Chr.

In Dacië probeerde Decebalus verder te centraliseren door het verder opbouwen van vestigingswerken en oorlogsmachines die met behulp van Romeinse ingenieurs en Romeins geld werden gerealiseerd. Het Dacische hof in de hoofdstad Sarmizegetusa ging ook deserteurs en overlopers uit het Romeinse Rijk opvangen en er ontstond een duidelijk anti-Romeins sentiment in het koninkrijk. Er werden nieuwe bondgenootschappen met buurvölkeren aangegaan, waaronder de Sarmatische Roxolani. Ondanks de vrede en enige samenwerking op diplomatiek vlak met de keizer, bleef Decebalus zich verzetten tegen Rome. Rome kampte ondertussen met economische problemen door de vele militaire campagnes in het noorden van het imperium en in de Levant.

Andere koers

Er braken andere tijden aan in het Romeinse Rijk na de keizerwisseling aan het einde van de eerste eeuw. In deze periode moesten dreigingen van buiten het Romeinse Rijk worden ingeperkt. Na een eeuw van expansie kozen de Romeinen voor een andere, meer defensieve koers, waarbij ze de grensgebieden langs de limes versterkten. Ze bouwden *castella* en wachttorens langs de Rijn en de Donau en gingen allianties aan met grens-

volken om niet alleen een bufferzone te creëren, maar ook de handel te stimuleren. Er werden zo vazalstaten opgezet om dreigingen van buitenaf te voorkomen.

Trajanus, vanaf 98 keizer, hekelde het door keizer Domitianus getekende vredesverdrag met Dacië en het Romeinse geld dat daarvoor werd gebruikt. Door vele Romeinse historici, waaronder Dio, werd er schande gesproken van deze vrede. Naast de ongunstige voorwaarden bleven de Daciërs gedurende de tijd dat het 'vredescontract' van kracht was een anti-Romeins sentiment propaganderen. Dat resulteerde in verschillende aanslagen op Romeinse militairen. Trajanus wilde hier een einde aan maken en initieerde in 101 een oorlog tegen Dacië. Hier lijkt hij dus van de defensieve koers af te wijken door een aanval op te zetten op een gebied buiten de ►

Romeinse imperiale grenzen. Sommige historici menen dat een verdedigingsoorlog volgens de keizer niet volstond, waardoor Trajanus niet anders kon.

Het Romeinse leger stak in 101 de Donau over en trok direct richting het Dacische kerngebied en hoofdstad Sarmizegetusa in het Orăștiegebergte. Het kwam tot een treffen bij Tapae waar vele slachtoffers vielen. In de daaropvolgende winter voegden de Sarmaten en de Bastarnen zich bij de Daciërs om de Romeinen te verslaan. Ze vielen Moesia binnen om de Romeinen weg te lokken uit Dacië. Ze hadden geen rekening gehouden met Romeinse versterkingen die op tijd waren aangekomen. Zo viel de strijd uit in het voordeel van de Romeinen. Decebalus was na het verlies bereid de nieuwe vredesvoorwaarden te aanvaarden waarmee hij zijn autonomie verloor en een vazalkoning werd. Hij moest zijn forten afbreken en afstand doen van Romeinse wapens, ingenieurs en veroverde Romeinse gebieden binnen Moesia. Trajanus wilde ook af van het anti-Romeinse sentiment en droeg Dacië op dezelfde vrienden en vijanden te hebben als Rome. De Eerste Dacische Oorlog was een succes voor keizer Trajanus. Hij keerde in 102 terug naar de hoofdstad en kreeg de titel *Dacicus*.

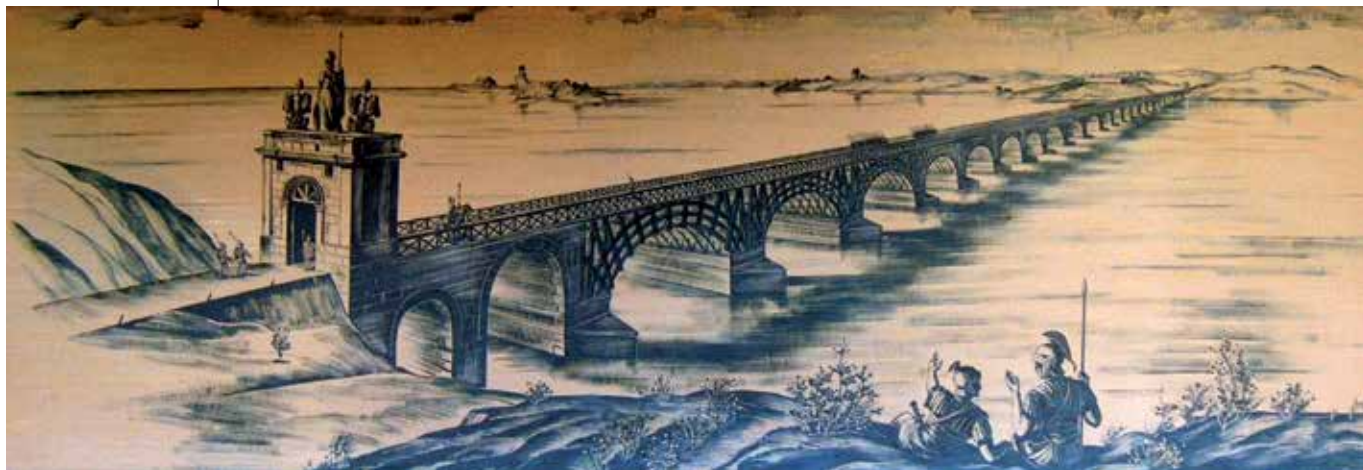
Motieven

In het jaar daarna gaf Trajanus zijn ingenieur Apollodorus van Damascus opdracht om een stenen brug over de Donau te bouwen; de keizer leek zich niet neer te leggen bij de nieuwe status van Dacië. Hij bereidde opnieuw een oorlog voor. In de Tweede Dacische Oorlog ambieerde Trajanus waarschijnlijk gebiedsovername, terwijl Romeinse geschiedschrijvers vooral de vazalkoning Decebalus hekelden, omdat hij meermaals weigerde de vrede te respecteren. De Daciër bleef ook gezanten sturen naar vijanden van Rome om bijval te krijgen. Zo werden de oudste vijanden van Rome, de Parthen, benaderd om kant te kiezen voor Dacië. Over de daadwerkelijke motieven van Trajanus voor de Dacische Oorlogen

zijn historici het niet eens. Werd Decebalus een serieuze bedreiging of was het de persoonlijke ambitie van Trajanus om zijn macht te versterken in dit gebied? Het motief om van de Dacische vorst een vazalkoning te maken lijkt ogenschijnlijk financieel. Zo bespaarde Rome de kosten van een annexatie. Op welk moment werd een vazalkoning, die toegelaten werd zonder materieel maar wel militair sterk was, te machtig? Als glorie en annexatie de enige doelen waren, waarom voltooide Trajanus die opdracht dan niet in 102 toen hij met zijn leger aan de poorten van Sarmizegetusa stond? Of wilden de Romeinen daadwerkelijk iets met het gebied? Zouden ze proberen Dacië te annexeren omdat ze sterke defensieve mogelijkheden zagen met de controle over de Karpatische passen, die gebruikt konden worden tegen Sarmatische en Germaanse

Rechtsboven: Een detail van de Zuil van Trajanus waarop een fragment uit de Dacische Oorlogen zichtbaar is.
Onder: De brug van Trajanus overgenomen uit *Reconstruction of the Roman Trajan's Bridge across the lower Danube* van de ingenieur E. Duperrex (1907).

dreigingen vanuit het noorden en oosten? Dit was in deze tijd ook nog een relevant probleem voor de Romeinen.

Tweede Dacische Oorlog

In 105 verklaarde de Romeinse senaat vazalkoning Decebalus wederom tot vijand. Dat jaar vertrok Trajanus weer naar het oosten om een leger op te bouwen. Bij Drobeta stelde hij een leger samen dat in staat moest zijn om een grote aanval uit te voeren. Trajanus riep daarbij twee nieuwe legioenen in het leven, de *II Traian fortis* en *XXX Ulpia victrix*, bedoeld om territoria in Dacië te beveiligen. Met een groot aantal manschappen viel Trajanus het gebied binnen en probeerde de hoofdstad Sarmizegetusa te bezetten. Bij deze poging werd koning Decebalus gevangengenomen, waarop hij zelfmoord pleegde. Zijn hoofd werd naar Rome gebracht en Dacië werd voor het grootste deel onderworpen. Er werden honderdduizenden Dacische militairen gevangengenomen, waarvan een deel in Rome aan gladiatorenspelen moest meedoen.

‘Trajanus had opdracht gegeven voor etnische zuiveringen in Dacië, waarbij een groot deel van de bevolking tot slaaf werd gemaakt’

Trajanus had opdracht gegeven om systematische etnische zuiveringen door te voeren in Dacië, waarbij een groot deel van de bevolking tot slaaf werd gemaakt. Van buiten Dacië stroomden mensen toe om in het gebied te wonen waardoor de bevolking heterogener werd. Vervolgens werden de volken en stammen geromaniseerd zodat Rome meer invloed en macht over het gebied kreeg. Dacië werd van een opstandige vazalstaat een stabiele – machteloze – Romeinse provincie: *Dacia Traiana*.

Na het inlijven van vooral West-Dacië bleek de keizer op een goudmijn te zitten, letterlijk. Er werden honderden goudaders ontdekt, waaruit jarenlang intensief goud werd gedolven. Voor enorme bedragen organiseerde Trajanus honderden spektakels en gladiatorengevechten. Na alle dure expedities in Dacië kon de schatkist van de Romeinen weer worden bijgevuld; het Romeinse Rijk was even uit de financiële problemen. Met Rome ging het lange tijd goed. In de derde eeuw brak er in Rome en zijn gebieden verschillende crises uit. De invallen van stammen van buiten de grenzen zorgden voor decentralisatie en gebiedsverlies. Goten namen in 275 de provincie Dacië in, waardoor het niet langer een Romeinse provincie was. Daarmee kwam de gemeenschappelijke geschiedenis van Rome en Dacië tot een einde. ■

Gebruikte bronnen

Om de relatie tussen Dacië en Rome in kaart te brengen zijn we vooral aangewezen op Romeinse bronnen. Voor dit onderzoek zijn we dan afhankelijk van geschiedschrijvers als Cassius Dio, Eutropius, Lactantius, Plinius de Jongere, Plutarchus en Strabo. Zij geven een eigentijdse interpretatie van het handelen van Rome ten opzichte van het Dacische rijk. Sommigen van deze Romeinse schrijvers waren ooggetuigen, zoals Plinius de Jongere, maar andere Romeinse auteurs waren geen tijdgenoten en schreven een of twee eeuw later over oorlog en vrede met Dacië. Deze bronnen moeten dan ook met voorzichtigheid benaderd worden.¹

Bennett, J., *Trajan. Optimus Princeps. A Life and Times* (1997).

Hitchins, K., *A Concise History of Romania* (2014).

Jones, B. W., *The Emperor Domitian* (1992).

Oltean, I. A., *Dacia: Landscape, Colonisation and Romanisation* (2017).

Schmitz, M., *The Dacian Threat* (2005).

Wheeler, E. L., 'Rome's Dacian Wars: Domitian, Trajan, and Strategy on the Danube, Part II', *The Journal of Military History* 75-1 (2011), 191-219.

De zelfmoord van de Dacische koning Decebalus, zoals afgebeeld op de Zuil van Trajanus.

¹ Zie ook het artikel van Uzume Wijnsma over het discutabele beeld dat de Grieken schetsten van de Perzen: 'Slechte pers. Nadruk op Griekse bronnen vervormde geschiedenis Perzische Rijk', *Kleio* 3 (2019), 24-27.